

VILÁGPOLITIKAI PROBLÉMÁK

A FEGYVERKEZÉS MAI ALLASA

Az első világháború a nemzetek fegyverkezését korántsem juttatta nyugvópontra, sőt fokozott mértékben indítékul és kiindulásul szolgál a haditechnika s a hadvezetés módszereinek tökéletesítése irányában. A világháború utáni idők militarizmusa továbbfejleszti mindazokat a tendenciákat, amiket a világháború felszínre hozott. Ezek a tendenciák: 1. *A modern fegyverkezés tömegkaraktere*; 2. *A haditechnika minőségbeli tökéletesítése*; 3. *A hadseregek politikai megbízhatóságának biztosítása*.

A haditechnika méretei A világháború első jellemző vonása a világháborúban résztvett katonai erők tömegkaraktere, valamint a hadviselő felek nagy száma. A világ 54 független államából 39 vett részt a háborúban. Ennek a 39 államnak a lakossága 67 százaléka a földkerekség összlakosságának. A hadviselő országokban mozgósított tömegek száma összesen 60 millió.

A világháború folyamán alkalmazást nyert hadtechnikai eszközök száma még a legvilágosabban előrelátó hadtudományi kutatók várakozását is messze felülmutta. Az ágyúk és gépfegyverek száma sokszorosán meghaladta az előírányzott mennyiséget. Sőt a világháború folyamán új hadtechnikai eszköz is jelentkezett: a tank. (A tankok száma 1918-ban: Anglia 936, Franciaország 2756, Amerika 288, Németország 20 darab.) A lőportermelés 1918-ban elérte havonta Németországban a 14.500 tonnát. Mindezek következtében a hadviselő államok hadiereje a háború végével egész más hadtechnikai bázisra került mint 1914-ben. Ennek folyománya-kép' a hadseregekben az egyes fegyvernemek közti viszony teljesen megváltozott. Németország hadserege az 1914-es mozgósítás alkalmával 62 százalék gyalogosból, 17 százalék tüzérből, 4,7 százalék lovasból és csak 0,3 százalék repülőből állt. 1917-ben a német hadsereg már csak 46 százalék gyalogossal, 1,6 százalék lovassal, viszont 20 százalék tüzérral és 2,3 százalék repülővel rendelkezett. A francia hadsereg 1916-ban 57 százalék gyalogosból, 4,8 százalék lovasból, 18,5 százalék tüzérből és 9,4 százalék repülőből állt. 1918-ban viszont a gyalogság már csak 50 százalék, a lovasság 4 százalék, a tüzérség viszont 35,7 százalék.

Már a világháború alatt a fegyveres erők mélyenjáró szerkezeti változása következett be. A tüzérség kihasználása óriási méreteket öltött. Egyes hadműveletek alkalmával az arcvonalak tüzérségi erőkkel való ellátása egyenesen irtózatos. 1917-ben a német arcvonalon, Riga előtt, egy kilométerre 35, ugyanakkor a francia arcvonalon, a malmaisoni csatában 40 üteg jutott. A somme-i csata alkalmával a francia tüzérség munició fogyasztása 1916 június 24-től július 10-ig 2,013.484 könnyű és 519.165 nehéz gránátra ment. Ez a hatalmas fogyasztás óriási szállítóapparátust követelt. A francia csapatok lőszer ellátása a hét napos malmaisoni csatában 266 vonatrakományt igényelt. Verdun előtt 1916 július 13-tól július 27-ig 360 vonatrakomány lőszert használtak fel.

A hadműveletek hadianyaggal való ellátásának megnövekedett szükségése rendkívüli mértékben emelte a mögöttes országrészek jelentőségét. A mögöttes országrészben lévő anyagbeszerző szervek és törzskarok száma szakadatlanul nő. A francia hadsereg 1915 május 1-én arcvonalban álló 2.130.000 harcosára 101.300 olyan ember esett, akik az arcvonal mögött fekvő hadtápvonalakon a hadsereg-ellátás szolgálatát teljesítették:

Egy évvel később az arcvonal katonaság száma körülbelül ugyanaz, az arcvonal mögött foglalkoztatottaké viszont két és félszerese az előző évinek. A háború végével a kombattáns elemek száma 1,880.000, míg a front közeli hadtáppállomásokon 418.000, a mögöttes ország részben pedig 314.000 ember gondoskodott a hadsereg ellátásáról.

Különös jelentőséget nyert a szállítás kérdése. A főszállítási eszköz természetesen a vasut. A háború előtt készült sztratégiai vonalakat mindenütt újabb összekötő vonalakkal egészítik ki. Az utolsó háborús hónapokban a vasuti szállítás mérete nemhogy csökkent, hanem inkább emelkedett. A hadműveletek sikere egyenesen a vasutak munkájától függött. Ezért törekedtek a hadviselő felek visszavonulásaik alkalmával a vasuti vonalak tökéletes összerombolására. (A német hadsereg 1917-ben történt nyugati visszavonulása alkalmával a vasuti vonalak összerombolását harminc vonatszázadra bízták; ezek 664 km. rendes nyomtávú sinpárt, 1162 váltót, 412 km. keskeny nyomtávú sinpárt és 690 km. tábori vasutvonalat tettek hasznavehetetlenné. A szétrombolt vonalak felépítményének 60 százalékát magukkal vitték; a többit részint mechanikus uton, részint robbantás útján — megsemmisítették. Ez utóbbira 203 tonna robbantóanyagot használtak fel. A rombolás átlagos napi előhaladása rendes nyomtávú vonal esetében 1,5, keskenyvágányunál 3, a tábori vasutnál 4,25 km. A német hadsereg általános visszavonulása alkalmával 2901 km. hosszú vasutvonalat semmisítettek meg, vagy tettek használhatatlanná. A franciák 1383 hidat, illetve áthidalást építettek újjá, ezek közül 25 olyat, melynek a nagysága 70 és 200 m. között váltakozott. A németek leromboltak ezenkívül 13 alagutat, 590 állomást, 150 vízszolgáltató telepet, 3180 km. hosszú telefon és táviróvonalat. Általában nemcsak a vasuti pályatestet s a vasuti állomásokat, hanem mindennemű a vasutak karbantartására szolgáló építményt (műhelyek, raktárak, stb.) tönkretettek. Ez a nagymértékű vasut-vonal rombolás speciális katonai csapatok és polgári szervek létesítését tette szükségessé a tönkretett vonalak helyreállítása céljából.)

A vasuti vonalak helyreállításának technikája a háború folyamán jelentősen tökéletesedett. Számos, e körbe vágó munkafolyamatot mechanizáltak és meggyorsítottak. Mindezek ellenére a helyreállítás tempója rendkívül lassú. (A napi átlag: pályatestekre 1,5 km., hidakra 5—7, alagutakra 2—3 m.) Ez a körülmény a hadműveletek kivitelében igen nagy szerepet játszott. Még azokban az esetekben is, amikor a támadónak nagy hadierők bevezetése segítvégevel sikerült a frontot áttörni és tért nyerni, a további előnyomulás az utánpótlás szállításától függött s a tönkretett vasuti vonalak helyreállításának lassú tempója ebben igen nagy akadályt képezett. Az előnyomuló csapatok előremozgásukat kénytelenek voltak megszakítani, hogy tartalékjaikat bevárják. Az ellenfél viszont ezeket a szüneteket arra használta ki, hogy tábori erődítményei és tüzésége segítségével megelőző arcvonalát visszaszerezze.

A hadseregek mozgási szabadságának biztosítására a legszélesebb mértékben bevonták az automobilt. Az autókön való szállítás nemcsak az ellátás problémájának a könnyebb megoldását tette lehetővé, hanem hadműveleti mozdulatok végrehajtását is. Ezáltal azonban a vasutak jelentősége a legkevésbé sem csökkent. A vasut volt és maradt a fő szállítási eszköz, s egyben minden stratégiai számítás alapja. Hasonlóképp az autó nem befolyásolta a ló jelentőségét sem a hadseregben. A ló-állomány a francia hadseregben 1916-ban 1,080.000. (A cári hadsereg lóvesztesége havonta 50.000.)

A lövészárk-háború kiküszöbölésére nagy lehetőségeket ígértek az új technikai támadó eszközök (tank, gáz, repülőgép). A világháborúban

azonban ezek a fegyveremek úgy minőségileg, mint mennyiségileg még embrionális állapotban voltak, s ezért a hatásuk el is maradt. A világháború alapvető operációs-taktikai problémája — a mozgékonyág problémája — egész a háború végéig megoldatlan maradt.

A világháború a fegyveres front ellátására bevont nemzetgazdasági erők alkalmazását illetően minden megelőző háborút felül mult. Az igen nagylétszámú frontheadsergeken kívül a mögöttes országrészek munkásainak millióit mozgósították a fegyverek, lövedékek, repülőgépek, gázok és más pusztítóeszközök gyártása céljából. A háború végén kizárólag hadieszközök gyártásával Franciaországban 1,8, Angliában 2, Amerikában 1,2, Németországban 2,5 millió ember foglalkozott. Ez a körülmény a kapitalizmus ökonomiájában nagy változásokat idézett föl. Élesen megváltozott a viszony a különböző termelési szektorok termelése között.

A pusztulás méretei A világháború révén történt pusztulás összehasonlíthatatlanul nagyobb, mint a megelőző háborúk egész sorának pusztulása és vesztesége összevéve. A tizenegy legnagyobb hadviselő állam egyenes hadikiadása 250 milliárd dollár, ami tizszerese annak a költségnek, amibe 1893-tól 1907-ig valamennyi háború került. Holtakban 10 millió a veszteség. A sebesültek száma 19 millió (közülök 3,5 millió a rokkant.) Hatalmas áldozatokat követelt ezenkívül a hadifoglyok soraiban pusztító halál. Így pl. Németországban és Ausztria-Magyarországban az elhalálozott orosz hadifoglyok száma kerek fél millió. Annak a tíz európai államnak a népessége, amely 1914-ben 485.000.000 lelket számlált, 1919 közepén 389.030.000-re esett. Azokon a területeken, ahol a hadműveletek közvetlenül lefolytak számos üzem, szállítóeszköz és más termelőerő elpusztult. Egyedül Északfranciaországban 23.000 ipari üzem, köztük 10 kohó, 4000 km. vasuti vonal, 61.000 km. útvonal 9700 vasuti hid, 290.000 lakóház és 500.000 épület semmisült meg. A tengeren 16 millió tonnára menő kereskedelmi hajó-tér süllyedt el hét millió dollár értékben. A hadiflották vesztesége: Angliáé 237 hajó 650 ezer, Németorszáé 347 hajó 350 ezer, Franciaorszáé 64 hajó 110 ezer, Olaszorszáé 28 hajó 76 ezer, Ausztria-Magyarorszáé 22 hajó 65 ezer, Japáné 9 hajó 50 ezer, Amerikáé 4 hajó 17 ezer tonna tartalommal. Az angol flotta 41 ezer, a német flotta 11 ezer embert veszített.

Az előbb felsorolt óriási méretek egyenes következményei az utolsó kapitalisztikus szakasz: az imperializmus gazdaságának. A világháború a világgazdaság egész rendszerét rázkódtatta meg s az egyetemes válság szakaszát vezette be.

A hadierők létszáma A hadseregek számereje magábanvéve nem szolgálhat növekvésük valóságos adalékaként. Minden ország leplezi fegyverkezése méreteit. A hadseregek erejére vonatkozó kimutatások mindig messze a valóság mögött maradnak. Ha azonban az elmúlt husz évben összehasonlító módon kezeljük a reguláris szárazföldi hadseregek erejét úgy arról győződhetünk meg, hogy ezen a téren is a növekvés szakadatlan folyamával állunk szemben. Illusztrálja ezt a folyamatot a következő táblázat:

	1914	1925	1929	1933
Anglia (anyaország, dominionok és gyarmatok)	884	975.2	943.2	1027.3
Franciaország	770.5	733	563.9	553.0
Japán	236	234	220	320
Németország	806	100	100	300
Lengyelország		298.6	265.5	266

Románia	97.9	152.1	202.1	205.7
Csehszlovákia		127.1	140	169.9
Jugoszlávia		117.5	117.7	145
Belgium	47.6	98.1	85.8	86.4
Összesen	3036.—	2941.—	2963.7	3363.6

A francia hadsereg állományának csökkenése annak a katonai reformnak a keresztülvitelével függ össze, amely az aktív katonai szolgálat idejét egy évre szállította alá, s egyidejűleg a hivatásos katonák számát a hadsereg állományának 51 százalékára emelte. Ennek a reformnak a következtében úgy a katonailag kiképzettek mint a parancsnokok száma nem visszaesett, hanem *emelkedett*.

Még jellemzőbbek azok a számok, amelyek a fegyvernemek növekvését ábrázolják. Világosan látszik ez az alábbi hadseregek példájából:

	1914	1925	1929	1934
Anglia				
(gépfegyverek)	2000	12252	12510	14400
(ágyuk)	2000	2208	2284	2400
Egyesült-Államok				
(gépfegyverek)	1500	34500	35000	36000
(ágyuk)	950	2817	3000	3980
Japán				
(gépfegyverek)	968	4900	5650	9200
(ágyuk)	1200	1230	1272	2200
Franciaország				
(gépfegyverek)	1788	23400	22100	23000
(ágyuk)	3420	2540	2516	3000
Németország				
(gépfegyverek)	1464	2250	2250	10000
(ágyuk)	4312	334	334	1000
Olaszország				
(gépfegyverek)	424	6150	6500	6550
(ágyuk)	1204	1906	2360	2500

Az utolsó husz év alatt a gépfegyverek száma 8000-ről százezerre, az („elavult“) ágyúké 13.000-ről 15.000-re emelkedett.

A katonai repülőgépek száma a következőkép nőtt:

	1914	1925	1929	1934
Anglia	272	1310	1824	3000
Egyesült-Államok	65	1428	3129	5000
Japán	25	662	1260	2200
Franciaország	200	5450	5000	6000
Németország	200			1000
Olaszország	30	1445	2000	2500
Összesen	790	10295	13213	19700

Amint látható a katonai repülőgépek száma 1914 óta meghuszonöt-szöröződött, sőt egyes országokban (Japán, Amerika, Olaszország) közel a százszorosára emelkedett.

Hasonlókép' nagyon erősen emelkedett a háború végével megjelent tankok és páncélautók száma. 1934 elején a tankok száma: Japán 900, Amerika 1100, Anglia 1000, Franciaország 5500, Spanyolország 650; a páncélautóké: Japán 350, Amerika 150, Anglia 300, Franciaország 750, Spanyolország 100.

A. hadügyi költségek nagysága A hadierők szakadatlan emelkedésének fontos mértéke az évről-évre emelkedő katonai kiadások. Természetesen a hivatalos kimutatások ezen a téren sem adnak igazi képet. A kormányok mindenütt titkolják ezeket a tételeket, s különböző nem-katonai tárcák terhére számolják el. Ennek ellenére az utolsó husz év alatt még a hivatalos források szerint is a hadügyi kiadások a duplájára emelkedtek. Igazolja ezt az alábbi táblázat (millió dollárokban):

	1913/14	1925/26	1928/29	1933/34
Amerika	335.3	676.8	790.5	767
Anglia	375.3	593.1	557.8	520
Franciaország	294	244.6	413	534
Japán	97.2	187	239	412
Itália	126	190.7	279	314
összesen	1227.8	1802.2	2279.3	2547.0
névleges emelkedés	100%	150.7%	191%	195%
reális emelkedés	100%	—	111.3%	229%

A fegyveres erők és hadi kiadások statisztikájában seholsem szerepelnek a militarizált fasiszta szervezetek és tartalékok. A katonailag kiképzett tartalékok ereje ma az öt legnagyobb államban: (Anglia, Amerika, Japán, Franciaország, Itália) 15—20, Németországban (az S. A. és más alakulatok) 3 millió. Nagy szerepet játszik mindenütt a lakosság hadseregen kívüli katonai kiképzése, különösen az iskolai évfjártokban.

A világgazdasági válság éveiben a militarizálódás mindenütt nagy méreteket öltött, s az új háborúra való készülődés tényleges kiadásai egyre emelkednek. A Német Konjunktúra Kutató Intézet számítása szerint a katonai kiadások és a világtermelés közti viszonyt a következő koefficiensek fejezik ki (1928 egyenlő 100-al) 1913-ban a hadügyi kiadások 64, a világtermelés 54, 1929-ben a hadügyi kiadás 104, a világtermelés 104, 1930-ban a hadügyi 107, a világtermelés 86, 1932-ben a hadügyi 107, a világtermelés 56.

A tengeri fegyverkezés A hadiflották ereje, ellenére a flották összetételében történt alkati változásoknak s a kisebb egységek emelkedett szerepének (torpedók, tengeralattjárók, stb.), szintén erősen emelkedett. Az angol konzervatív párt 1933 őszén tartott birminghami kongresszusán lord William Dawison jelentette ki, hogy 1914 óta Olaszország hadiflottája 20, Amerikáé 29, Japáné 33 százalékkal nagyobbodott. Lloyd George, az angol alsóház 1933 november nyolcadikán tartott ülésén a tengeralattjárók és aknahajók szaporodásával kapcsolatban a következőket mondotta:

„1914-ben Anglia 135 ezer tonnával rendelkezett, ma 197 ezer tonnával rendelkezik. Franciaország 35 ezer tonnamennyisége 198 ezerre emelkedett. Amerikának 1914-ben 40 ezer tonna hajó-tér mennyisége volt, ma viszont 259 ezer. Japán — és ez igen nagy szám — 1918-ban még csak 4470 tonnával bírt, ma azonban már 125 ezer tonnája van. A tengeralattjáró esetében pedig, amely a tengeri hatalmakat teljesen tönkretetheti, a helyzet a következőképpen áll: 1914-ben volt 47 ezer tonna, ma van 61 ezer. Franciaországnak volt 33 ezer tonnája, ma 97 ezer, vagyis 36 ezer tonnával több, mint nekünk. Amerikának 1914-ben 16 ezer volt, ma 77 ezer, japánnak 3264, ma 77 ezer, s azt hiszem Olaszországnak is több van, mint nekünk.“

Ezek a nyilatkozatok kétségtelenné teszik, hogy úgy tengeren, mint szárazon és levegőben szakadatlanul emelkedik a fegyverkezés.

(Még egy közlemény)

Szalay István